

PRIKAZI

REWIEW

AN HISTORICAL GEOGRAPHY OF EUROPE – urednici Robin A. BUTLIN i Robert A. DODGSHON, Clarendon Press, Oxford, 1998., 373 str., 69 slika, 12 tabela i 3 ilustracije.

Izdanja koja se bave historijskom geografijom nisu toliko česta, pa već samim time ovo djelo zaslužuje našu pažnju. Iako ovo nije prvo djelo koje se bavi historijskom geografijom Europe (Freeman, 1881; Thompson, 1929; East, 1935; Pound, 1947; Smith, 1967) po prvi puta pred nama je multiautorski tekst iste problematike. Ova obimna knjiga rezultat je rada šesnaestorice autora uglavnom iz Velike Britanije te po jednog iz Francuske i Belgije. Širok spektar autora koji su radili na različitim aspektima europske historijske geografije uključuje, uz geografiju, i različita znanstvena polja kao što su arheologija i povijest. Glavna ideja kojom je ova knjiga nastajala bila je promovirati promišljanja o prošlosti u vrijeme kada se geografija Europe mijenja velikom brzinom i u doba kada se isto tako mijenja naša interpretacija europske prošlosti.

Prvo poglavlje *The Human Geography of Europe: A Prehistoric Perspective* (str. 1-25) autora A. Sherratta bavi se prehistorijskim razdobljem i rekonstrukcijom historijsko-geografskih procesa na tlu Europe.

P. Arnaud poglavlje *The Classical World* (str. 26-53) započinje predrimskim razdobljem tj. od kraja brončanog doba,

te obrađuje grčku kolonizaciju i Rimsko carstvo. Posebno su zanimljiva potpoglavlja *Transformation of Rural Landscapes* i *Urban Development and Urban Networks*.

Treće poglavlje *The Socio-Political Map of Europe, 400-1500* obradio je R. A. Dodgshon (str. 54-72). Ovaj period istraživački je izazovan jer je politički zemljovid Europe doživio značajne rekonstrukcije. Kako bi rasvijetlio i objasnio procese u srednjovjekovnom razdoblju autor promišlja problematiku s četiri aspekta. Prvi je opseg i uzrok migracija koje su promijenile ranosrednjovjekovnu Europu. Drugi aspekt je redefiniranje političkog prostora kroz institucije država, dok treći aspekt revidira aktualnu sliku država Europe kroz njihov razvoj u srednjem vijeku. Četvrti aspekt pokušava odgovoriti na pitanje da li se politički prostor kreirao i mimo državnog sustava.

Cjelina *Rural Settlement in Europe, 400-1500* (B. K. Roberts, str. 73-99) ima vrlo složenu i zahtjevnu zadaću: sažeti povijest srednjovjekovnih naselja na europskom tlu. Autor je tragajući za odgovarajućom sintezom obradio i demografske promjene koje su usko vezane uz razvoj naselja.

U petom poglavlju *Towns and Trade, 400-1500* (A. Verhulst, str. 100-114) rekonstruirana je slika forme, topografije, funkcija, organizacije i demografskih obilježja srednjovjekovnoga grada.

Jedan od vodećih historijskih geografa današnjice, Robin A. Butlin obradio je šesto

poglavlje *Geographical Knowledge and the Expansion of the European World after 1490* (str. 115-139). Historijska geografija Europe nije nikada bila okrenuta sama sebi. Veze i utjecaji s drugih kontinenata bili su jaki i vrlo kompleksni. Naše poimanje tih procesa nije statička kategorija. Svjedoci smo, primjerice, revidiranja interpretacije imperijalnog i kolonijalnog razdoblja. Ekspanziju europskog utjecaja Butlin je logično započeo događajem iz 1492. kojeg asociramo kao otkriće Amerike.

Niz poglavlja koja se bave periodom nakon 1500 godine započinje opsegom najveće poglavlje *The Changing Political Map: Geography, Geopolitics, and the Idea of Europe since 1500* (M. Heffernan, str. 140-180). Autorov koncept satkan je od promišljanja vanjskih granica kontinenta i njenih mjena te od njegove interne političke podjele. Slijedi pokušaj sinteze razvoja historijsko geografske ideje Europe počevši od renesanse. Vjerujući u tu frazu autor drži da ideja Europe treba biti shvaćena i historijski i geografski.

Demografska kretanja i obilježja obrađena su u cjelini *Changes in Population and Society, 1500 to the Present* (P. E. Ogden, str. 181-206). Naglasak je stavljen na demografsku tranziciju i migracije.

Vanjski, vidljivi znakovi europske civilizacije opipljivi su u njenom kulturnom naličju-umjetnosti, književnosti, arhitekturi, institucijama itd. Time se bavi deveto poglavlje *The Changing Cultural Geography of Europe since 1500* (W. R. Mead, str. 207-224).

Poglavlje deset (H. Clout: *Rural Europe since 1500: Areas of Innovation and Change*, str. 225-242) i jedanaest (I. D. Whyte: *Rural Europe since 1500: Areas of Retardation and Tradition*, str. 243-258) analiziraju ruralne prostore inovacije odnosno nazadovanja tj. europsku periferiju.

Također su srodna poglavlja koja slijede: *Industrial Change, 1500-1740, and the Problem of Proto-industrialization* (P. Glennie, str. 259-279) *Industrialization, 1740 to the Present* (S. Pollard, str. 280-299). Prvo poglavlje čini sažet prikaz industrijskih procesa od početka 16. stoljeća do prvih desetljeća 18. st. te je fokusirano na razvoj i značajke tzv. »proto-industrijalizacije«. Drugo poglavlje kronološki se nastavlja (od 1740.) na prvo, a bavi se poimanjem industrijalizacije u pravom smislu te riječi. Na interesantan način kao kontrapunkt industrijskoj revoluciji u Velikoj Britaniji suprotstavljen je proces industrijalizacije na periferiji kontinenta. Kao početna godina zadnje faze procesa i potpoglavlja uzeta je 1945. godina.

Četrnaesto poglavlje *The Urbanization of Europe since 1500* (A. Sutcliffe, str. 300-313) obrađuje urbani rast nakon 1500. godine, utjecaj industrijalizacije na rast gradova u 19. stoljeću, prostornu strukturu grada i na poslijetku 20. stoljeće kao period u kojem je urbanizacija zaokružena.

U pretposljednem poglavlju *Changing Patterns of Trade and Interaction since 1500* (J. R. Walton, str. 314-334) autor analizira i sintetizira historijsku geografiju europske trgovine te ju promatra kao funkciju interakcije i komunikacije, ali i izvor tenzija i disonance na europskom tlu.

Jedan od najistaknutijih historijskih geografa Ian Gordon Simmons oblikovao je završno, šesnaesto poglavlje *Towards an Environmental History of Europe* (str. 335-361). Ovaj vodeći poznavatelj tzv. povijesti okoliša (environmental history) vodi nas kroz relaciju priroda-društvo (čovječanstvo) mozaikom Europe kojeg je podijelio na Skandinaviju, Rusiju i istočnu Europu, Alpe i planinsku Europu, Zapadnu Europu i Mediteran.

Izdavački trend objavljivanja multiautorskih knjiga u znanosti možda je odgovor na sve kompleksnije potrebe posjedovanja znanja i obrazovanja u promišljanju kako stvarnosti tako i naše prošlosti što je osobito vidljivo u graničnim disciplinama kakva je i historijska geografija. Publikacija koja je pred nama čini se pravi odgovor na takve izazove i stoga ovu knjigu svrstavamo u red djela koje nazivamo amblematičnim.

Ivan Zupanc

Milan BUFON:
OSNOVE POLITIČNE
GEOGRAFIJE, I. i II. dio,
Filozofska fakulteta, Oddelek za
geografijo, Ljubljana, 2001.,
206+191 str., 60+58 kartografskih
prikaza, 1+3 tablice.

Namijenjen prije svega studentima geografije, iz tiska je izašao prvi političkogeografski udžbenik u Sloveniji. Zbog opsežnosti temeljnih karakteristika političke geografije djelo je podijeljeno u dvije knjige. Prva nosi podnaslov *Razvoj politične geografije in geopolitike, globalne razvojne teze ter politična geografija držav in drugih politično-teritorialnih enot*. Podijeljena je u osam poglavlja od kojih prvo, naslova *Razvoj politične geografije* (str. 9-30), prati razvoj političkogeografske misli od Aristotela pa sve do suvremene političke geografije. Cjelina predstavlja sažet i sistematičan prikaz osnova na kojima se temelji političkogeografsko znanje. Poglavlje *Geopolitika in interpretacija svetovne karte* (str. 31-54) uvodi nas kroz razvoj klasične geopolitike do novih perspektiva ove discipline. Poglavlje je bogato ilustrirano s jedanaest karata. *Svet kot enoten političnogeografski sistem in globalne razvojne teze* (str. 55-81) naslov je trećeg

poglavlja prve knjige. Začeci jedinstvenog političkogeografskog sistema nalaze se u pojavama kolonijalizma i imperijalizma koji su predstavljali hijerarhiju i povezanost na globalnoj razini. Razumijevanje današnje ubrzane pojave globalizacije nije moguće bez poznavanja i razumijevanja ovih pojmova. Iduće poglavlje (*Osnove značilnosti držav*, str. 83-98) secira državu kao društveno-teritorijalni fenomen. Strukturno-morfološka analiza država (veličina, oblik...) u političkoj geografiji je neophodna. Logičan nastavak je poglavlje koje slijedi (*Posebne politično-teritorialne enote*, str. 99-112) u kojem su razrađeni primjeri političko-teritorialnih jedinica na državnoj razini (s nepotpunim statusom: npr. Andora, Vatikan... ili države-blizanci: Koreja, Njemačka donedavno itd) i ispoddržavnoj razini (enklave, kolonije, protektorati itd.). Rastom država i oblikovanjem političke karte svijeta bavi se šesto poglavlje (*Problematika rasti držav ter državotvornih središćnih območij*, str. 113-136). Poseban je naglasak dat ulozi kolonijalizma i središnjem državotvornom području (tzv. jezgri) gdje se ideja države rodila i od kuda se širila u prostor. Najopširnije poglavlje prve knjige (*Organiziranost državnog ozemlja*, str. 137-166) razmatra organizacijske pojavne oblike država (unitarni i federalni) te na brojnim primjerima analizira upravne jedinice država. Spomenuti primjeri prikazani su i na kartografskim prikazima (najbogatije poglavlje s 14 karata). I na kraju prve knjige (poglavlje *Politična geografija odnosa država-državljanin ter geografija volitev*, str. 167-184) Bufon se bavi odnosom države i njenih državljana (razlike između centra i periferije) i geografijom izbora u sklopu koje su obrađeni izborni sistemi i oblikovanje izbornih jedinica.

Druga knjiga nosi podnaslov *Meddržavni odnosi, globalizacija, problematika prostorskega in družbenega razmejevanja*,

politične meje in mejni spori, meje v Sloveniji, maritimne meje ter politična geografija prihodnosti. Započinje poglavljem (*Meddržavni odnosi in naddržavne organizacije*, str. 5-24) u kojem se promatraju glavni aspekti međudržavnih odnosa kroz utjecaj međunarodnih organizacija (UN, WTO, OECD, NATO, G7, EU, OSCE, CEFTA itd.).

Rezultat djelovanja i (ne)uspješnosti institucija iz prethodnog poglavlja na polju međunarodne povezanosti autor analizira u poglavlju "*Globalizacija*" međunarodnih odnosa (str. 25-34).

Fenomen granica predstavlja glavni predmet interesa političke geografije. Stoga je autor čak šest idućih poglavlja posvetio problematici granica. U trećem poglavlju (*Problematika prostorskega in družbenega razmejevanja*, str. 35-49) vješto secira problematiku prostornog i društvenog razgraničenja (prirodne i kulturne granice), dok u četvrtom (*Kontaktna območja in hierarhizacija družbenega prostora*, str. 51-61) nastavlja obradu društvenih i kulturnih prostora kroz njihovu hijerarhiju. Slijede tri poglavlja o političkim granicama. Prvo od njih (*Razvoj in klasifikacija političnih meja*, str. 63-80) nas uvodi u samu problematiku brojnim primjerima, dok nas šesto poglavlje upoznaje s (*Spreminjanje meja in razrešavanje mejnih konfliktov*, str. 81-100) promjenama granica i onim što uz njih najčešće vežemo, a to su konflikti. S konkretnim i brojnim primjerima oslikana su poglavlja sedam (*Politične meje v Sloveniji in na območju nekdanje Jugoslavije*, str. 101-124) i osam (*Maritimne meje*, str. 125-146). Našim će čitateljima ova poglavlja osobito biti zanimljiva zbog "sporne" granice u Istri između Hrvatske i Slovenije na kopnu i u Dragonjinom zaljevu. Zaključno poglavlje *Politična geografija prihodnosti* (str. 147-173), ujedno i najopsežnije, u kojem autor

promišlja potencijalni razvoj ove discipline zatvara logičnu cjelinu ove dvije knjige.

Na kraju valja spomenuti i Antona Gosara koji je zaslužan za uokvirene tekstove (u prvoj knjizi ih je devet, a u drugoj pet) koji nadopunjuju ovaj sistmatičan pregled Političke geografije. Sa zadovoljstvom očekujemo i treću knjigu *Problemi politične geografije* koju nam je autor u uvodu najavio. Dakle triptih je pred nama.

Ivan Zupanc

Peter J. TAYLOR & Colin FLINT:
POLITICAL GEOGRAPHY:
WORLD ECONOMY,
NATION-STATE AND LOCALITY,
Pearson Education Limited,
Harlow, 2000., 412 stranica,
57 grafičkih priloga, 17 tablica.

Nakon prva tri (1985, 1989, 1993), knjiga je dočekala i četvrto izdanje autora Petera Taylora i Colina Flinta. Peter Taylor profesor je na Sveučilištu u Loughboroughu gdje predaje Političku geografiju. Za svoj doprinos političkoj geografiji primio je 1989. godine Gillovu nagradu Kraljevskog geografskog društva u Londonu. Colin Flint zaposlen je u statusu docenta na kolegiju Socijalna geografija u SAD-u na Sveučilištu u Pennsylvaniji.

Knjigu oblikuju osam poglavlja od koje prvo *A world-system approach to political geography* (str. 1-48) promišlja višeslojnu problematiku globalizacije. Autori su identificirali osam dimenzija te pojave: finansijsku globalizaciju, tehnološku, ekonomsku, kulturalnu, političku, ekološku, geografsku i sociološku. Naravno, ovih osam dimenzija u međusobnoj su interakciji. U nastavku autori se bave društvenim promjenama u svjetskom sustavu te potom i historijskim modelima svjetskog sustava. Poglavlje

završava analizom politike i moći u svjetskoj ekonomiji. Kao kontrapunkt interesantno su izdvojene uloge pojedinaca i institucija.

Ključna riječ poglavlja koje slijedi (*Geopolitics revived*, str. 49-104) jest geopolitika. Autori nas povijesnim pregledom vode kroz geopolitičke slike svijeta (Mackinderova teorija Heartlanda, njemačka geopolitička škola 1924.-1941, Cohenov model geostrategije i geopolitike itd.), a potom prelaze na period Hladnog rata i post hladnoratovskog razdoblja. Drugo, ujedno i najopsežnije poglavlje, završava temom geopolitičkih kodova i alternativne geopolitike.

Geography of imperialisms (str. 105-144) naslov je trećeg poglavlja. Da su autori iz zamalja izvan anglosaksonskog svijeta, vjerojatno bi imperijalizmu pridonijeli manji značaj, no valja podsjetiti da je u 19. stoljeću i razvoj geografije kao sveučilišne grane u tom dijelu Evrope bio pod utjecajem te pojave. Moguća definicija imprijalizma kao dominacije jezgre nad periferijom čini logičnim odabirom naglasaka na model centar-periferija. U tom modelu nasuprot državama jezgre, periferiju nazivaju političkom arenom. Posljednji redci poglavlja sučeljavaju pojmove imperijalizam i globalizacija.

U četvrtom poglavlju *Territorial states* (str. 145-191) razmatra se neizostavan Poundsov i Ballov model regije jezgre u objašnjenju nastanka države. U nastavku slijede potpoglavlje o stvaranju političke karte svijeta i teoriji države.

Poglavlje *Nation and nationalism* (str. 192-234) govori o nacionalizmu kroz prizmu političke geografije. Nacionalizam je dio svakodnevice u svakom društvu. Zadatak cjeline je da koristi političku geografiju u intelektualnom promišljanju nacionalizma i shvaćanju njegove konstrukcije i »tišine« u uvjetima globalizacije. Važnost nacije i nacionalizma za političku geografiju ogleda se u činjenici

da su te pojave u prirodi izarzano teritorijalne. Pojava nacionalizma stara jedva 200 godina »hrani« se paletom različitih ideologija.

»Ako se uspjeh može mjeriti kvantitetom produkcije, onda je geografija izbora uspješna priča moderne političke geografije. U zadnja tri desetljeća objavljeno je stotine studija na temu geografije izbora...« Ovim riječima započinje šesto poglavlje *Rethinking electoral geography* (str. 235-285) koje se bavi geografijom izbora.

Preposljednje poglavlje *Locality politics* (str. 286-324) upozorava na važnost i utjecaj lokalnih politika na globalni politički poređak. Autori shvaćaju i prezentiraju termin neinertnih lokalnih politika kao integralnog dijela svjetskog političkog mozaika. Svjetska ekonomija samo je historijska kategorija koja sirovine ne može koristiti vječno i isto tako zagađivati svijet. Svjetski gradovi preuzimaju funkcije mnogih država svijeta što može biti indikator ulaska u jedan novi tranzicijski model svjetskog sistema. Za objašnjenje ovog pojma autori koriste model *space-place* prijelaza te političkog identiteta.

Posljednja cjelina *Progressive places* (str. 325-367) logičan je slijed prethodnog poglavlja. Ideja autora jest prikazati dinamiku naprednih politika mjesta i njen utjecaj na globalnu skalu. Donošenje ispravne teorijske slike svijeta pomoći će nam u razumijevanju i objašnjenju konflikata. Ključni pojmovi poglavlja su ekologija, identitet, institucije, globalizacija.

Na kraju knjige nalazi se koristan rječnik pojmova sa 191 natuknicom (str. 368-376), vrlo bogat popis literature (str. 377-399) te indeks pojmova (str. 400-412).

Vjerujem da će knjiga pobuditi interes ne samo stručnog kruga, zahvaljujući svijetu u kojem živimo, a koji političku geografiju čini uvijek izazovnom i aktualnom disciplinom.

Ivan Zupanc

**X. MAĐARSKO-HRVATSKI
GEOGRAFSKI KOLOKVIJ
TENTH HUNGARIAN-CROATIAN
GEOGRAPHICAL COLLOQUIUM
Szentbékállá, Mađarska,
27.-29. rujna 2001.**

U vremenu od 27. do 29. rujna 2001. godine održan je X. znanstveni kolokvij mađarskih i hrvatskih geografa s Geografskog odsjeka EÖTVÖS LORÁND Sveučilišta u Budimpešti i Geografskog odsjeka PMF-a u Zagrebu. Kolokvij je temeljen na principu reciprociteta. Glavni dio kolokvija bio je vezan za područje Balatonskog jezera i balatonski NP. U Szentbékállá je održan referalni dio kolokvija u okviru dvije sekcije i to fizičko-geografske i društveno-geografske.

Podneseno je 20 referata i to 10 iz fizičko-geografske problematike i 10 iz društveno-geografske. Fizičko-geografske teme prvenstveno su bile vezane uz strukturno-geomorfološku, geokološku, kvartar-geološku, biogeografsku, glaciološku i kartografsku problematiku, dok su one iz sfere društvene geografije bile posvećene rezultatima istraživanja u okviru ekonomske, demogeografske, političke i turističke geografije.

Međunarodni skup okupio je 25 geografa Mađarske i Hrvatske. Grupu znanstvenika iz Hrvatske predstavljali su prof. dr. A. Bognar, prof. dr. J. Riđanović, prof. dr. I. Crkvenčić, prof. dr. Z. Pepeonik, prof. dr. D. Feletar, doc. dr. Z. Stiperski, doc. dr. S. Faivre, doc. dr. D. Perica, mr. sc. Wilko Klein i dr. sc. G. Lukač, istraživač iz NP Paklenica.

Nakon referalnog dijela posjećen je planinarski masiv Bakony, grad Veszprém i primorje SZ dijela Balatona. Domaćini su organizirali i vrlo uspješno razgledavanje brodom SI dijela Balatonskog jezera. U zaključku je ocijenjeno da je znanstveni skup uspio i bio izvrsno organiziran.

Andrija Bognar

**XI. HRVATSKO -
MAĐARSKI KOLOKVIJ
ELEVENTH CROATIAN -
HUNGARIAN GEOGRAPHICAL
COLLOQUIUM
SPLIT, 22.-26. SVIBNJA 2003.**

U organizaciji Geografskog odsjeka PMF-a u Zagrebu, u okviru programa znanstvene i kulturne suradnje između Sveučilišta u Zagrebu i EÖTVÖS LORÁND Sveučilišta u Budimpešti, održan je XI. znanstveni kolokvij geografa geografskih institucija dvaju srodnih fakulteta, i to na području grada Splita, Kaštela, planinskog hrpta Biokova, Sinjskog polja a posjećena je i HE Peruča i vrelo Cetine.

Na skupu je održano 20 referata i to 11 iz fizičke geografije i 9 iz društvene i političke geografije. Naglasak u fizičko geografskih referatima bio je na geomorfološkoj i speleomorfološkoj problematici gorskih i zavalskih struktura Vanjskih Dinarida Hrvatske zatim na problematici hidrologije krša. Kolege iz Mađarske uglavnom su se orijentirale na fluvio-geomorfološku problematiku. Izneseno je niz veoma zanimljivih društveno i političko geografskih referata (granične regije, utjecaj njemačkog kapitala na svjetsku ekonomiju, problematika industrije u Mađarskoj ali i turizma u Hrvatskoj). Organizaciju skupa pomogli su i kolege geografi iz gimnazije u Sinju.

Temeljni zaključak kolokvija jest da se suradnja naših dviju srodnih institucija i dalje nastavi održavanjem slijedećeg skupa u Mađarskoj. Ističemo veoma uspješan terenski izlazak gdje su se sudionici skupa detaljno upoznali sa strukturno-geomorfološkom (Biokovo i Kozjak), krškom i fluviokrškom te socijalnom i ekonomsko geografskom problematikom Srednjeadranskog priobalja i Splitske zagore.

Geografe Hrvatske na skupu su predstavljali prof. dr. D. Feletar, prof. dr. J. Riđanović, prof. dr. Z. Pepeonik, prof. dr. A. Bognar, zatim gosti iz Splita prof. dr. O. Bonacci i iz Hercegovine mr. sc. V. Šimunović. Dodati tome treba i mr. sc. V. Kleina iz Naftaplina i asistente N. Bočića i P. Kurečić s Fakulteta političkih znanosti.

Andrija Bognar